

Копилець Євгеній Вікторович

кандидат педагогічних наук

заступник директора з навчально-виховної роботи

Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання,
туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ ПРИ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Не підлягає сумніву значущість діяльності музеїв при закладах освіти для збагачення педагогічного інструментарію. Основоположним для визначення місця та ролі музеїв при закладах освіти в освітньому процесі є їхній правовий статус.

Сьогодні найважливішим нормативно-правовим актом, який регламентує діяльність музеїв у переважній більшості закладів освіти, є Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22.10.2014 № 1195, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.11.2014 за № 1416/26193. З огляду на сферу його поширення, у статті ми не торкаємося питань, пов'язаних із діяльністю музеїв при закладах вищої освіти та музеїв при закладах освіти, які перебувають у сфері управління Міністерства культури України.

Нормативно-правове забезпечення діяльності музеїв при закладах освіти неодноразово аналізувала Лариса Гайда, вважаючи цю проблему першорядно значущою для діяльності та розвитку музеїв. Попри те, що праці дослідниці вийшли друком 2008–2011 рр. і стосуються нормативних актів попереднього покоління, низка піднятих нею питань, пов'язаних із недосконалістю відповідних документів, не втратила актуальності донині. Зокрема, це стосується браку чітких критеріїв, за якими можна визначити статус музейної збірки – музей, музейна кімната чи музейний куточок, уніфікації змісту діяльності музеїв при закладах освіти з державними без належного урахування особливостей функціонування музею як складової освітнього процесу, оптимізації номенклатури профілів музеїв при закладах освіти, потреби у спрощенні процедури обліку та реєстрації музейних предметів для таких музеїв [1, 11–14; 2, 27–28; 3, 53–54].

У колективній монографії «Музейна педагогіка в науковій освіті», що побачила світ 2020 р., питання актуального стану та проблем нормативно-правового регулювання музейної діяльності в Україні порушив Олексій Караманов [4, 291–304]. Утім, хоча фахівець і оперує статистикою щодо кількості музеїв, що перебувають на обліку в органах управління освітою областей та м. Київ, та привертає увагу до нечіткості визначення статтею 9 Закону України «Про музеї та музейну справу» правового статусу засад діяльності музеїв у складі підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, він піддає аналізу виключно документи, які стосуються діяльності всіх музеїв, без урахування специфіки нормативно-правового забезпечення музеїв при закладах освіти.

Опрацювання наукових, методичних публікацій засвідчило, що непоодинокими є випадки, коли їхні автори апелюють до нормативних документів стосовно організації музейної справи у сфері Міністерства освіти і науки України, які втрагали чинність. Наприклад, Ірина Самсакова

у публікації 2012 р. констатує: «Музеї при навчальних закладах у своїй діяльності керуються Законом України «Про музеї та музейну справу» (26.06.1995 р.), нормативними документами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Положенням про музей при навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України (20.05.1997 р.) та власним Положенням про музей» [5, 174].

Світлана Майко у статті, опублікованій 2017 р., пише: «Мету діяльності шкільних музеїв сформульовано в «Положенні про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України». У документі, затвердженому МОН України 4 вересня 2006 р., зазначається...» [6, 65]. Їй вторить Оксана Каргополова у публікації 2019 р.: «У сучасних дошкільних навчальних закладах вже стало доброю традицією створювати музеї, керуючись при цьому Положенням «Про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України 04.09.2006 № 640, ... та іншими нормативними документами» [7, 315].

Цей недолік властивий і відповідним навчальним програмам із позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку, зокрема затвердженим на загальнодержавному рівні. У переліках літератури до навчальної програми гуртка «Юні музеєзнавці», підготовленої Олександром Кубрак [8, 208], та до навчальної програми гуртка «Юні екскурсоводи», розробленої Любов'ю Косило [8, 220], фігурують нормативні документи щодо музеїв при навчальних закладах, датовані 2006 р. А в списку літератури до навчальної програми гуртка «Юні екскурсоводи» за авторством Людмили Дюді та Наталії Костенко [9, 179] помилково зазначено, що чинні Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, та Положення про присвоєння звання «Зразковий музей» музеям при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22.10.2017.

З огляду на вищезазначене, вважаємо за необхідне акцентувати на чинному нормативно-правовому забезпеченні діяльності музеїв при закладах освіти та на окремих проблемах, пов'язаних з їхнім функціонуванням у рамках відповідних документів Міністерства освіти і науки України.

Перші проблеми, пов'язані з недосконалістю нормативно-правової бази, виникли вже незабаром після набуття чинності Положенням про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України. Пунктом 4 розділу III зазначеного Положення передбачено, що облік музеїв здійснюється шляхом заповнення уніфікованого паспорта музею відповідно до додатків до Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 30.04.1996 № 220. А вже наступного року на підставі наказу Міністерства культури України від 25.03.2015 № 155 наказ «Про затвердження Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв» втратив чинність. Нового, аналогічного, документа затверджено не було. Музеї при закладах освіти продовжують облікувати шляхом заповнення уніфікованого паспорта скасованого зразка.

Уніфікований паспорт громіздкий та дещо закладний, тому раніше деякі заклади позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю, на які за нормативними документами 2006 р. (Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України, Порядок обліку музеїв при навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України) покладалися функції обліку музеїв, пропонували закладам освіти його спрощений варіант [10, 103–106]. Але за пп. 3, 4 чинного Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, облік музеїв за територіальним принципом у регіонах проводять підрозділи управління

освітою, на місцях – комісії при відділах (управліннях) освіти районних державних адміністрацій (виконавчих комітетах районних (міських) рад).

Ці зміни у нормативній базі можуть створювати труднощі у діяльності регіональних закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю як усталених організаційно-методичних центрів роботи з музеями закладів освіти. Принагідно відзначимо, що, оскільки організаційно-методична робота закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю з музеями закладів освіти у провідному нормативному документі не відображена (це стосується і розділу VII, яким регламентовано проведення оглядів музеїв), її часом не долучають і до нових редакцій установчих документів цих закладів – статутів; це стосується закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю у регіонах і Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді.

Впадає у вічі і невідповідність зазначеного документа сучасним реаліям управління освітою в умовах реформи адміністративно-територіального устрою.

У чинних нормативних документах вже не передбачено видавати зареєстрованим музеям свідоцтво про реєстрацію встановленого зразка, як це було раніше. Втім, в окремих регіонах таке свідоцтво досі належить до переліку музейної документації [11, 34].

Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, більш узгоджене з Законом України «Про музеї та музейну справу» у питанні номенклатури музейних профілів (п. 5 розділу I), ніж аналогічний документ попереднього покоління. Але наведені у наказі МОН від 16.07.2019 № 987 підсумки огляду музеїв, проведеного у 2018–2019 рр., не повною мірою корелюють із профілями, зафіксованими у Положенні та, відповідно, у Законі. Якщо Закон України «Про музеї та музейну справу» долучає археологічні та етнографічні музеї до музеїв історичного профілю, то в наказі вони подані окремо.

Намагання рівнятися на нормативні документи Міністерства культури України часом суперечить не лише усталеній методичній практиці музеїв при закладах освіти, а й їхнім об'єктивним можливостям. Так, листом від 08.11.2016 № 1/9-590 Міністерство освіти і науки України інформувало департаменти (управління) освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій про затверджені наказами Міністерства культури України Положення про фондово-закупівельну комісію музею та Інструкцію з організації обліку музейних предметів, зазначивши, що вони мають рекомендаційний характер для керівників закладів освіти, в яких діють музеї. Проте, з огляду на типову для більшості музеїв при закладах освіти відсутність окремих штатних одиниць та кошторисів, ці документи неспроможні були реально вплинути на організацію діяльності таких музеїв.

Часом наявна нормативно-правова база діяльності музеїв при закладах освіти взагалі ігнорується. Так, листом Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України від 03.08.2020 № 147 на заклади загальної середньої та позашкільної освіти розіслано Положення про створення музею екології в освітньому закладі Екомuzeї «5R» та рекомендації щодо його експозиційного наповнення з проханням забезпечити створення таких екомuzeїв у закладах. Це Положення, розглянуте на засіданні педагогічної ради Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та затверджене директором НЕНЦ Володимиром Вербицьким, сутнісно суперечить Положенню про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, та Закону України «Про музеї та музейну справу», оскільки пропонуване тлумачення екомuzeю не відповідає нормативному визначенню терміну «музей».

Таким чином, вітчизняне музейництво у закладах освіти функціонує в умовах співіснування недосконалої і застарілої нормативно-правової бази, частина недоліків якої лишається незмінною упродовж десятиліть, та напрацьованої організаційно-методичної практики, що не завжди підкріплюється чинними документами.

Примітки

1. *Гайда Л. А.* Становлення і розвиток музеїв при навчальних закладах України // Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції. – Кіровоград: Вид-во КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – С. 6–19.
2. *Гайда Л. А.* Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України / Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції. – Кіровоград: Вид-во КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – С. 19–28.
3. *Гайда Л. А.* Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України // Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 49–54.
4. Музейна педагогіка в науковій освіті: Монографія / За наук. ред. С. О. Довгого. – Київ: НЦ «МАНУ», 2020. – 334 с.
5. *Самсакова І. В.* Музей при навчальному закладі та його функції // Збірник наукових праць [ХДУ]: Педагогічні науки. – Херсон, 2012. – Т. 1, № 62. – С. 171–176.
6. Майко С. М. Шкільний музей як форма додаткової освіти // Педагогічний пошук. – 2017. – № 2. – С. 64–66.
7. *Каргополова О.* Виховання дошкільнят засобами туризму і краєзнавства // Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. – Кропивницький: ЛА НАУ, 2019. – С. 313–318.
8. Програми з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого та військово-патріотичного напрямів. – Івано-Франківськ, 2019. – 552 с.
9. Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям (вип. 1) / Упоряд. О. Д. Наровлянський, Д. Г. Омельченко. – Київ, 2018. – 184 с.
10. Музейна справа в закладах освіти. Методичні рекомендації. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2012. – 126 с.
11. Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації / Уклад. Вагеннік О. М. – Запоріжжя: КЗ «Центр туризму» ЗОР, 2020. – 76 с.